

DEBATT

GUNNAR E SANDGREN:

Författaren och TV-monopolet

Det finns mycket att hålla med om i Mats Gellerfelts artikel "Författarna, friheten och marknaden" (Svensk tidskrift nr 9/87), men i stort sett förbigår han en i sammanhanget viktig författargrupp: Tv-dramatikerna. Om några skulle dessa kunna svara för en verkningsfull system- och samhällskritik.

En bra, konstnärligt försvarbar bok vänder sig till i bästa fall några tusen läsare, men en Tv-singel eller serie av motsvarande kvalitet kan räkna med hundratusentals, ibland över miljonen tittare. Jag föreställer mig att man mera sällan diskuterar läsoplevelser på arbetsplatserna, vad man sett på Tv kvällen innan är där emot ett gemensamt ämne.

Gellerfelts förbiseende, om det är fråga om ett sådant, är dock förklarligt mot bakgrund av att den seriösa, konstnärligt medvetna Tv-dramatiken är desarmerad. Sen rätt länge föreligger censur, manuskript vanställs och goda uppslag stoppas. Inom Tv-teatern är begreppen åsikts- och "tryckfrihet" satta på undantag.

Jag har i mitt författarskap alltid ansett att böckerna, pjäserna skall tala för sig själv. Författarens person är ju skäligen ointressant; vad man skall beakta är vad uppdraget och tankarna lett fram till. I princip kunde hans eller hennes arbete vara anonymt. Men eftersom jag här vill försöka belysa vad jag uppfattar vara ett allvarligt samhällsproblem och inte sitter med nycklarna till hur andra skrivare haft och har det med Tv-teatern nödsakas jag göra ett avsteg från mina vanor och hämta exemplen från mitt eget arbete.

*

Omkring 1965 tog Tv-teatern kontakt med mig och jag erbjöds skriva en pjäs på

eget uppslag. Så skedde, den bedömdes i vanlig ordning av ett par lektörer, antogs och spelades småningom under namnet "I afton bönemöte". Pjäsen, som i viss mån handlade om sekten Maranata och ett misslyckat helbrägdagörelseförsök, väckte uppmärksamhet, såldes utomlands och ledde också till att jag fick nya beställningar som Tv-författare.

Vad som hände omkring 1968 finns det ingen anledning för mig att dröja vid – politiserandet intresserade mig inte och jag tog också med ro det manifestationskrav som kulturarbetarna utsattes och i alltför stor utsträckning föll undan för. Men från denna tidpunkt förändrades villkoren radikalt vad beträffar Tv-teatern. Dels genom en mängd påstådda skrivare och regissörer vars meriter utöver det politiska ställningstagandet med fog kunde diskuteras, dels genom ett reellt utpressningskrav. En rad i normalkontraktet för Tv-manus möjliggjorde oskicket. Vad beträffar leveranstiden för manus stod nämligen orden: "Av Tv godkänt manus lämnas" etc. Och "godkänt manus" förbands nu med krav på ändringar och tillägg, som inte sällan hade en klart politisk färgning. Om jag som författare inte godtog detta betraktades manuskriptet som ej godkänt.

Jag vill i detta sammanhang skriva att jag som författare på Bonniers under snart tre decennier och med femton böcker bakom mig inte ens har fått ett semikolon ifrågasatt.

Det politiserande inslaget i texterna var oftast så småttigt, futtigt och dumt (vilket sammanhängde med förslagsställarnas litterära och konstnärliga nivå) att det i regel kunde kringgå. Långt värre var att detta medbestämmande ifråga om förfat-

tarskap ledde till högst beklagliga slutresultat. I och med att texterna ständigt skulle skrivas om och få tillägg bröts den inre psykologin sönder och det blev inte bättre när jag vid flera tillfällen ställdes inför att löjliga och onödiga replikskiften, som i bästa fall inte stred mot rollernas karaktär, infördes utan att jag som författare fick vetskap om det förrän bandning skett. Överhuvud taget var det ingen hejd på klåfingrigheten; väl att märka inte på grund av litterära eller andra skäl. Nej, vad man krävde var ett slags falsk "folklighet". Carin Mannheimer som Tv-teaterchef i Göteborg (dessbättre under en kort period) ivrade som en Sigge Stark för lyckliga slut och befriande patetiskt snyft, tittarna måste bli "nöjda".

Sanningen kräver att jag också skriver att det inte alltid var så. Om en pjäs fick en god regissör fick den också goda, utvalda skådespelare och det ledde till gott slutresultat. Jag erinrar mig med tacksamhet det bästa samarbete med Bengt Lagerkvist och Jackie Söderman i singelpjäsen "Bära narrkåpa" och i den nio avsnitt långa serien "Jourhavande". Dessa produktioner bevisade för mig att människorna framför Tv-apparaterna inte har något emot svåra och allvarliga frågor. Deras krav gäller inte i första hand underhållning, som givetvis också måste finnas. Det handlar i stället om den kärna i Tv-teatern som kan betecknas som medlevande, en möjlighet till identifikation och problemlösning. Lyckas man i ord och bild nå fram till vanliga mänskliga problem (inte minst på de religiösa och etiska områdena), lämnas utmaningar och kommer diskussioner igång är det långt bättre än "folklighet", som inte leder någonstans, det konserverande av klichéer och

serverande av material för slötittande som i grund och botten bara är publikförakt.

Den som tror att den "vanliga människan" är tanklös och dum gör sig skyldig till ett svårt misstag.

I och med ett allt mer utbyggt medbestämmande blev det därtill allt svårare att få pjäsuppslag accepterade. Under halvannat år hade jag och en av våra ledande regissörer täta kontakter vad beträffar en historisk pjäs jag ville skriva och han livligt åstundade att sätta upp. Men gång på gång kom "nödros" ifrån honom, han fick inte gehör för saken. Slutligen kom ett resignerat besked: "Allt beror ju på vem som råkar sitta med och bestämma för dagen".

Några "råkar" alltså "sitta med".

Är dessa några kapabla att göra litterära bedömningar?

Vad är det för *medsittare* som avgör vad svenska folket skall få se eller inte se som Tv-teater?

Om det kan intressera skulle pjäsen hadla om justitiemordet 1719 på Karl XII:s betrodde rådgivare Georg Heinrich von Görtz. Jag tog istället upp ämnet i romanform. Det blev boken "Görtz" som 1984 utkom på Bonniers. Där "satt ingen med" och bestämde att jag i stället kunde få skriva om förhållandena i ett svenskt höghus på 1980-talet, vilket faktiskt skedde hos Tv.

Slutligen fick jag igenom singeln "Lukas 10", som tog upp problem inom svenska statskyrkan. Manuskriptet förvaltades väl av regissören Gunilla Berg, inget ändrades eller förstördes. Men i efterhand kom det fram att dåvarande Tv-teaterchefen i Göteborg haft majoriteten av medbestämmarna mot sig och hävdad sin vilja mot den.

Jag insåg då det meningslösa i att fortsätta att skriva för Tv-teatern och avbröt kontakterna. Jag vet inte om fler författare tvingats till samma ställningstagande, men håller det för troligt.

Av allt att döma råder för dagen ett Dallas-tänkande inom Tv-teatern som tar sig uttryck i en rad oändligt långa och kvalitetsmässigt diskutabla serier. De har hö-

ga tittarsiffror genom slötittandet, men har de någon som helst betydelse? Varför inte en mängd singelpjäser av goda författare, regissörer och skådespelare i stället, varför inte en kör av olika röster med olika sorters frågor?

För teater är ju liv och liv är frågor. Ständiga frågor.

Svensk Tidskrifts jubileumsfond

I och med utgången av 1987 avslutades insamlingen till Svensk Tidskrifts jubileumsfond.

Vi ber att få rikta ett varmt tack till alla dem som lämnat bidrag till fonden.

Stiftelsen Svensk Tidskrift